

Економіка, банки та банківська система

Кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Коваленко
Вікторія Володимирівна

Кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи Єріс Любов
Миколаївна

ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОБОТИ З ПРОБЛЕМНИМИ БАНКАМИ

Банкрутство банківської установи, особливо якщо воно набуває характер системного, може викликати ланцюгову реакцію по усій банківській системі, тому своєчасне виявлення ризикового банку є важливим завданням регулювання.

Слід зазначити, що нестабільним банк вважається, якщо ліквідність або платоспроможність не відповідають нормативним значенням або погіршуються, якщо не відбудеться значного збільшення його фінансових ресурсів, зменшення ризику стратегічного напрямку діяльності, поліпшення управління ризиками та/або якості управління [5].

Проблемним можна вважати банк, у якого спостерігається: зменшення абсолютної величини власних коштів до рівня, нижчого від розміру фактично сплаченого статутного капіталу; наявність на аналізовану дату неоплачених платіжних та інших розрахункових документів клієнтів і банку через відсутність коштів на кореспондентському рахунку понад три дні поспіль; недоліки в бухгалтерському обліку та звітності; несприятливі зміни в стані чи складі учасників і керівників банку.

Таким чином, зростання обсягів безнадійних активів, збиткова діяльність і втрата власного капіталу характеризують банк як проблемний. З цього приводу доцільним є розгляд питання державного регулювання організації роботи з проблемними банками.

На нашу думку, система роботи з проблемними банками повинна включати: контроль капіталізації, роботу з «поганими» активами, банківський нагляд, державну систему управління проблемними банками.

Контроль капіталізації передбачає забезпечення відповідності регулятивним вимогам Базельського комітету з банківського нагляду щодо капіталу банків. Поробленим питанням для вітчизняної банківської системи є прозорість і реалістичність оцінки капіталу.

Таким чином, забезпечення капіталізації банків передбачає розробку комплексу методичних підходів до встановлення достатнього рівня капітальної бази банків та оцінки ефективності їх застосування. Тому виникає необхідність розробки дієвого механізму зростання банківського капіталу [3, с. 14-16]. Зазначений механізм передбачає визначення об'єкту – банківський капітал; мету - створення стабільної та надійної банківської системи, яка б виконувала свої основні функції щодо забезпечення економіки достатньою кількістю ресурсів; інструменти – макроекономічні (співвідношення банківського капіталу у різних країнах; відношення банківського капіталу до ВВП; співвідношення іноземного та вітчизняного банківських капіталів; рівень концентрації банківського капіталу; встановлення та виконання нормативних значень; вплив інструментів грошово–кредитної політики на банківський капітал) і мікроекономічні (темпи приросту банківського капіталу; відношення банківського капіталу до активів; відношення банківського капіталу до зобов'язань; відношення банківського капіталу до коштів юридичних осіб; відношення банківського капіталу до вкладів фізичних осіб; відношення банківського капіталу до доходу банку; відношення банківського капіталу до витрат банку; співвідношення темпів приросту банківського капіталу та активів); принципи, що визначаються розкриттям зовнішніх і внутрішніх умов механізму зростання банківського капіталу.

Робота з «поганими» активами. У «Керівництві для органів банківського нагляду по роботі зі слабкими банками» (Supervisory Guidance on Dealing with Weak Banks) Базельського комітету з банківського нагляду визначено декілька

причин для відокремлення «поганих» активів, а саме: покращення показників балансу, що забезпечує привабливість банку; зосередження менеджменту банку на вирішенні поточних проблем та його стратегічного розвитку, не витрачаючи значну кількість часу на проблему активів; залучення фахівців з метою оздоровлення неякісних активів [5]. Слід виділити можливі варіанти щодо прийняття рішень управління «поганими» активами: продаж простроченої заборгованості з балансу, аутсоринг збору простроченої заборгованості, самостійний збір простроченої заборгованості.

В цілому, можна сказати, що прийняття рішення відносно управління «поганими» активами залежить від системи державного регулювання банківською системою та стратегічних цілей розвитку кожного окремого банку.

Банківський нагляд. Для налагодження ефективної роботи з проблемними банками керівництво наглядових банківських органів повинно чітко визначати цілі і процедури, підставою для визначення яких є Базельські основні принципи ефективного банківського нагляду [2]. Тому, Національний банк України повинен використовувати існуючі та розробляти нові інструменти для дослідження банків.

Слід зазначити, що у звіті Групи по роботі зі слабкими банками Базельського комітету з банківського нагляду визначено основні оздоровчі заходи, які доцільно використовувати органам банківського нагляду [4]: вимоги до банку щодо посилення керованості та використання системи внутрішнього контролю і системи управління ризиками; підтримка високого рівня достатності капіталу і ліквідності; обмеження на ділову активність банку; зменшення операцій з активами та реалізації активів; обмеження експансії відділень і філій чи їх закриття у країні та за кордоном; створення резервів за активами сумнівної якості; заборона виплати основної суми чи відсотків за субординованим боргом; заборона операцій, які здійснюються банком усупереч банківському законодавству; попереднє узгодження органами банківського

нагляду значних витрат капіталу, матеріальних зобов'язань або умовного зобов'язання; призначення зовнішнього адміністратора.

Відповідно до вказаних напрямків підвищення наглядових функцій на державному рівні, доцільно створити систему управління проблемною заборгованістю, яка б включала у себе наступні напрямки: моніторинг стану платіжної дисципліни і фінансового стану позичальників; удосконалення механізму реструктуризації боргу; удосконалення механізму роботи з майном і заставою, що є забезпеченням позикової заборгованості; рекапіталізація банків; сек'юритизація активів; стимулювання кредитування; удосконалення корпоративного управління в банках; підвищення відповідальності позичальників.

Державна система управління проблемними банками. Дана система має свої недоліки і переваги:

Переваги:

- створення санаційної системи дозволяє оптимізувати баланси банків і збільшити обсяги кредитування;
- санаційна система купує проблемні активи разом із забезпеченням і заставне майно без права користування у ліквідаторів банків-банкрутів, у комерційних, державних і націоналізованих банків з дисконтом;
- банк-банкрут має можливість отримання фінансових ресурсів.

Недоліки:

- створення санаційної системи за рахунок державних коштів передбачає збільшення навантаження на платників податків;
- неможливість зарахування втрат від реалізації майна з дисконтом на валові витрати;
- посилення корумпованих схем з використанням неринкових механізмів відбору банків;
- створення санаційної системи вимагає додаткових вливань капіталу.

З урахуванням світового досвіду та оцінки точок зору вітчизняних науковців стосовно створення санаційного банку, на наш погляд, доцільно

розглядати гібридну схему, яка поєднує елементи санаційного банку і страхування. Класифікацію ознак зазначеної схеми можна здійснити за наступними критеріями:

- за характером вимог до участі банківських установ: обов'язкова і добровільна;
- за правом регулювання: імперативна та диспозитивна;
- за рівнем охоплення об'єкту страхування: повна, обмежена та дискреційна;
- за формою власності на функціональні органи: державна, часткова, змішана;
- за визначенням ставки платежу: фіксована, диференційована по банкам та їх операціям; диференційована у часі;
- за ступенем участі держави: додаткові гарантії або без них ;
- за процедурами виходу банківської установи із банківської системи [1,с.36-42].

Проведений аналіз основних характеристик різних компонентів формування санаційної системи дозволяє дійти висновку, що для української банківської системи найбільш доцільним є формування санаційної системи за компонентами: обов'язкова - за характером вимог до участі банківських установ; імперативна - за правом регулювання (законодавством визначаються правила і процедури системи, суб'єкти і об'єкти страхування, рівень платежів або механізм його визначення, механізм банкрутства); повна - за рівнем охоплення об'єкту страхування; змішана - за формою власності на функціональні органи; диференційована по банкам та їх операціям - за визначенням ставки платежу; без додаткових гарантій (за винятком дії системної банківської кризи) - за ступенем участі держави; ліквідація банків, злиття з банком-покупцем і створення «мостових» банків - за процедурою виходу банківської установи із банківської системи.

Таким чином, державне регулювання організації роботи з проблемними банками повинно містити у собі структурно-логічну композицію, яка складається із контролю за капіталізацією, роботою з «поганими» активами, проведення ефективного банківського нагляду, державної системи управління проблемними банками.

Література:

1. Епифанов А. А. Страхование : учеб. пособ. / А. А. Епифанов, В. В. Коваленко – Сумы : Слобожанщина, 1997.- 96 с.
2. Базельські основні принципи ефективного банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/BCP%20Core%20Principles_ukr%20.pdf. – офіційний сайт НБУ.
3. Коваленко В. В. Капіталізація банків: методи оцінювання та напрямки підвищення : монографія / В. В. Коваленко, К. Ф. Черкашина – Сумы : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2009.
4. Отчет Группы по работе со слабыми банками [Електронний ресурс]. – режим доступу:
<http://www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/VestnikCBR/2002/vestnikcbr09082002/vestnikcbr09082002010.htm>. - Базель: Банк международных расчетов, 2002.
5. Supervisory Guidance on Dealing with Weak Banks//Basel Committee on Banking Supervision. Report of the Task Force on Dealing with Weak Banks [Електронний ресурс]. – 2002. – March. – Режим доступу :<http://www.bis.org/publ/bcbs88.pdf>.

kovalenkov@academy.sumy.ua